

Олена Ясинецька

ДВА АНГЛОМОВНІ ПЕРЕКЛАДИ КІНОПОВІСТІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА “ЗАЧАРОВАНА ДЕСНА”

Проаналізовано два переклади кіноповісті – Анатолія Біленка (1982) та Дзвіні Орловської (2003–2006). На матеріалі дослідження спростовано слушність гіпотези, що поява хронологічно пізнішого друготвору підкреслює цінність оригіналу та оптимізує ефективність перекладацьких рішень у використанні ресурсів цільової мови, з уникненням можливих недоліків попереднього перекладу та з новими перевагами.

Ключові слова: *оригінал/першотвір, інтерпретація, переклад/друготвір, множинність перекладів.*

Множинність перекладів художніх творів залишається актуальним об'єктом дослідження, аргументованим у працях багатьох науковців (А. Берман, Р. Зорівчак, О. Лисенкова, О. Лучук, Л. Коломієць, М. Новикова, А. Павлюк, А. Пермінова, О. Ребрій, Р. Чайковський, К. Шерстньова та ін.). Як зауважує Р. Зорівчак, множинність перекладів – одна з “найцікавіших проблем перекладознавства” – можлива тому, що “індивідуалізація перекладного твору створює передумови для виникнення нового перекладу, нового прочитання оригіналу, застосування інших художніх засобів, і, насамперед, втілення принципів іншої перекладної стилістики. Можливість різних стилістичних прочитань одного оригіналу зумовлена не лише розбіжністю перекладницьких позицій, а й інтерпретаційним діапазоном оригіналу” [1, с. 235]. Щодо рецепції художнього оригіналу, М. Новикова наголошує: наявність декількох перекладів дає змогу зрозуміти текст ліпше саме тому, що через іншочультурний переклад текст наочно показує, наскільки він динамічний, як глибоко укорінений у систему контекстів – і авторських, і перекладацьких, а тому взяті разом, не як сума текстів, а як діалог, переклади окреслюють об'єктивні інтерпретаційні можливості згаданого твору [2, с. 101, 210].

У контексті наукових розвідок проблеми множинності перекладів таке спостереження О. Ребрія сприймається як аксіома: “Повторні переклади створюють умови для інтелектуального та культурного збагачення потенційного реципієнта, надаючи йому можливість долучитися до кожної нової інтерпретації вихідного тексту та порівняти її з попередніми” [3, с. 311]. Однак проблема полягає в тому, що далеко не кожен представник цільової аудиторії ознайомлюється з усіма інтерпретаціями вихідного тексту, тоді як комерційне пропагування окремого друготвору може сприяти тому, що читач вважатиме саме цей текст виразником ідіостилу певного автора оригіналу. А отже, незалежно від кількості перекладів кожен із них повинен бути якісним відображенням мовностилістичних, мовленнєво-психологічних та ідейно-естетичних нюансів першотвору.

Гіпотетично поява хронологічно пізнішого друготвору підкреслює цінність оригіналу та оптимізує ефективність перекладацьких рішень у використанні ресурсів цільової мови, з уникненням можливих недоліків попереднього перекладу та з новими перевагами. Ця гіпотеза є об'єктом нашої уваги на матеріалі двох англomовних перекладів кіноповісті Олександра Довженка “Зачарована Десна” – Анатолія Біленка (Anatole Bilenko, українське видання 1982 р., з 2005 р. розміщене на сайті Електронної бібліотеки української літератури Університету Торонто (Канада) [4]) та Дзвіні Орловської (Dzvinia Orłowsky, три уривки з американського видання 2006 р. [5], опубліковані в літературних журналах США в 2003–2006 рр. [6; 7; 8]). Предмет дослідження становлять подібні й відмінні характеристики цих друготворів та ознаки їхньої спроможності репрезентувати ідіостиль автора оригіналу. Мета статті – виявити нюанси істинності зазначеної вище гіпотези шляхом виконання таких завдань: визначити аспекти подібності двох перекладів, простежити специфіку друготворів та окреслити переваги перекладів для ознайомлення англomовних читачів із кіноповістю О. Довженка. Наукову новизну зумовлено відсутністю попереднього перекладознавчого зіставлення цих текстів. З огляду на неабияку увагу науковців щодо генезису до наративно-поетологічних та аксіологічно-образних особливостей творів О. Довженка (М. Гирич, Л. Дорошина, Н. Іванова, О. Кирилюк, С. Мащенко, Н. Медвідь, С. Пензова, О. Полярш, Г. Табакова та ін.), вважаємо аналіз перекладів зазначеної кіноповісті актуальним і своєчасним.

Упродовж 34 років ці друготвори були опубліковані перекладачами фактично в одному віці кожного з них. У контексті автобіографічних спогадів Олександра Довженка про дитинство зауважуємо, що дитинство обох перекладачів було пов'язане зі Сполученими

Штатами Америки. Визнання їхнього подальшого творчого доробку, ймовірно, накладає відбиток на рецепцію їхніх перекладів. Визначення “творчого змагання перекладацьких особистостей” одним із дієвих чинників появи повторного перекладу [3, с. 340] та сприйняття перекладача як співавтора в іншомовному ідіостилі самого письменника обумовлюють логічність надання наступної інформації.

Анатолій Біленко (нар. 16 січня 1939 р., Київ) – видатний англomовний перекладач творів українських авторів (М. Вінграновського, А. Головка, О. Гончара, Є. Гуцала, О. Довженка, В. Дрозда, С. Жураховича, В. Земляка, Р. Іваничука, М. Коцюбинського, Ю. Мушкетика, В. Нестайка, Р. Самбука, В. Стефаника, Г. Тютюнника, Лесі Українки, М. Хвильового, С. Черкасенка, Т. Шевченка, Ю. Щербака та ін.); у дитинстві жив і навчався у США, повернувся з батьками в Україну, де здобув вищу освіту на факультеті романо-германської філології Київського державного університету ім. Т. Шевченка; брав активну участь у започаткуванні англomовної преси в Україні, тривалий час працював в англomовних редакціях – газети “News from Ukraine”, видавництва “Мистецтво”, англomовного журналу “Ukraine” [1, с. 235]; лауреат (2001 р.) Премії імені Івана Франка Національної спілки письменників України, представником якої він є з 1986 року; автор багатьох перекладів у Електронній бібліотеці української літератури Університету Торонто (Канада).

Дзвіня Орловська – поетеса (авторка п’яти поетичних збірок до поч. 2014 р.), лауреат престижних літературних премій (зокрема, Pushcart Prize (2007 р.) та співауреат Sheila Motton Book Award (2010 р.)), професор та викладач письменницької майстерності, перекладачка з української мови (переважно поетичних творів) для численних антологій, редактор для американських видавництв (Agni, The Marlboro Review та Shade), засновниця та головний редактор одного з Нью-Йоркських видань (Four Way Books) [8]; народилася й увесь час проживає у США, в родині з України – американка у першому поколінні. У загальному огляді перекладів української літератури англійською мовою з 1991 до 2012 рр. Н. Поліщук називає ім’я Дзвіні Орловської “серед найбільш знаних авторів” та зазначає саме переклад кіноповісті Олександра Довженка “Зачарована Десна”, який вийшов окремим виданням у 2006 році [9].

В інтерв’ю восени 2010 року на запитання стосовно перекладу кіноповісті Д. Орловська зауважує, що надзвичайна ліричність твору дозволила їй розділити текст оригіналу на частини і здійснювати переклад ніби окремих прозових віршів. Перекладачка наголошує, що працювала безпосередньо з оригіналом, користуючись великим словником (“I worked directly from the Ukrainian text (with a hefty dictionary always near by)”) [10]. Такий підхід спостерігається в невеликому уривку перекладу, опублікованому в 2003 році [6]. Однак у частинах друготвору [7; 8], публікація яких хронологічно відбулася після появи електронної копії перекладу А. Біленка на сайті Університету Торонто, простежуємо подібність і навіть повну тотожність окремих фрагментів обох інтерпретацій (переклади наводимо згідно з їхньою хронологічною послідовністю: А. Біленко – Д. Орловська). Справа не у відносно стійких структурах на кшталт: *Це ти, Одарко? – Я. – Не бійся, се я, святий Юрій, приснився, щоб подати тобі знак* [11, с. 16]. – “Is that you, Odarka?” “Yes.” “Don’t be afraid, it’s me, St. George. I’ve come to give you a sign [4, с. 8]. – “Is that you, Odarka?” “Yes.” “Don’t be scared, it’s me, Saint George. I’ve come to give you a sign [7] (за винятком виділених нами елементів, переклади є ідентичними між собою). І навіть не в тотожності рішення обох перекладачів “відредагувати” дещо тавтологічні складники оригіналу: *...не вкрали, не вбили, не одняли, не пролили крові* [11, с. 24]. – *... they had never stolen, never killed, and never spilled blood* [4, с. 12]. – *They’d never stolen, never killed, and never spilled blood* [8]. Проблема в тому, що смислотворчі компоненти оригіналу, пропущені в перекладі А. Біленка, відсутні й у Д. Орловської.

Так, кійкий прадід Тарас у кіноповісті зображений, як саме та шанована малим Сашком людиною, яка навіяла йому любов до рідної Десни і спонукала до ліричного світосприймання; проте обидва переклади прикро ігнорують таку важливу деталь і ототожнюють прадіда Тараса та діда Семена (обидва позначаються в перекладах як *Grandpa, Grandfather*): *Тарас тоді, дідив батько, брав мене на руки і розповідав про Десну, про трави, про таємничі озера – Дзюбине, Церковне, Тухе, про Сейм* [11, с. 23]. – *Grandpa would take me in his arms and tell me about the grass, about the mysterious lakes—Beak Bill Lake, Church Lake and Silent Lake, and about the Seim* [4, с. 12]. – *Grandfather took me in his arms and began telling me about meadow grass, about mysterious lakes—Beak Bill Lake, Church Lake, and Silent Lake –and about the Seim River* [8]; *пріказував мені прадід Тарас* [11, с. 23]. – *Grandpa would comfort me* [4, с. 12]. – *Grandfather comforted me* [8]. Необачність (?) перекладачів призводить до видозміни ідейно-психологічного плану оповіді.

Наведемо також зразки пропущень та втрат смислового, граматичного і стилістичного характеру. В першому прикладі переклад Д. Орловської засвідчує не лише пропущення (*спала в коморі*), а й зміну часової співвіднесеності підрядного речення: *Мати клялася, що коли вона, будиши ще дівкою, спала в коморі, святий Юрій...* [11, с. 16]. – *Mother swore by God that when she was still a young girl, St. George...* [4, с. 8]. – *Once, when she was young, she swore that Saint George...* [7]. Так само перекладачка не узгоджує часові форми на додачу до пропуску стилістично маркованого компонента в наступному: *Хто й коли збудував нашу хату, які майстри – невідомо* [11, с. 14]. – *Who had built our house and when, we did not know* [4, с. 7]. – *We didn’t know who built our cottage or when* [7]. Показовими є при-

клади докорінного смислового і стилістичного спрощення: *Весь в полоні у сумного і весь в той же час з якоюсь внутрішньою високою культурою думок і почуттів* [11, с. 28]. – *Yet somehow within the gloom that encircled him his spirit survived* [4, с. 14]. – *Yet despite the sadness that encircled him..., his spirit endured* [8]; *голос уже однімає востаннє навіки* [11, с. 28]. – *his voice is already failing* [4, с. 15]. – *his voice falters* [8].

Переклад Д. Орловської часом справляє враження редагування попереднього друготвору, коли вона пропускає смислотворчий компонент, відсутній у А. Біленка (або запозичує альтернативний), а також вилучає ті, які вважає надлишковими, і побіжно ставить коми й артикли (хоч і сама часто пропускає їх, як у цьому випадку: *And inside, on the white wall just below the icons that reached up to a wooden dish rack hung a colorful array of paintings...* [7]) там, де вони пропущені в попередньому перекладі: *...а ще коли глянуть у віконце, так видно й соняшник, і зруші, й небо* [11, с. 14]. – *...and when you looked out of the windows you could see the sunflowers and the pear tree and the sun outdoors* [4, с. 7]. – *When you looked out of the windows, you could see sunflowers, the pear tree, and the sun* [7]; *А баба тоді взяла та й накупила у церкві свічок проти матері, та й поставила їх перед Богом сторч догори. А од цього вже ніяка людина не могла попасти в рай. Мати з того часу почала сильно нездужати* [11, с. 17]. – *...so Grandma went and bought a lot of candles at the church and stood them upside down in front of God. After such damnation no one could have hope of reaching Paradise. From that time on Mother's health started to deteriorate* [4, с. 8-9]. – *So Baba bought a lot of church candles and placed them upside down in front of God. After such damnation, no one could hope to reach Paradise. From that time on, Mother's health began to deteriorate* [7]. Зазначене вище відбувається і в прикладах, у яких перекладачка прибирає зайві коми: *...жаліли, що ні рибалок не вийде вже з нас, ні косариків у лузі, ні плугатарів у полі, ані вже воїнів славних* [11, с. 26]. – *...pitied us for a long time, because we would never become towers in the mead nor plowmen in the field, nor gallant soldiers* [4, с. 14]. – *... pitied us because we'd never become hay towers or plowmen or brave soldiers* [8].

На основі прикладу в попередньому абзаці варто зауважити, що Д. Орловська обирає дещо оригінальний відповідник перекладу баба → Ваба, що, ймовірно, поєднує в собі шанобливе позначення в азійській спосіб (напр., *Ramdev Baba, Baba Bulleh Shah*) та компонент імені відьми зі слов'янського фольклору (*Баба Яга – Baba Yaga*). В уривку, опублікованому в 2003 році, такий прийом, виправданий специфікою образу прабабусі Сашка, ще відсутній: *Як неприємно, коли баба клене...* [11, с. 21]. – *It was unpleasant when Grandma swore...* [4, с. 11]. – *How unpleasant it is when Grandmother curses at me...* [6]. Подальші публікації фрагментів із друготвору, ймовірно, відображають вплив не лише перекладу А. Біленка, а й численних консультантів, яких Д. Орловська пізніше залучила до співпраці (*"For the third revision I worked with several Ukrainians who helped me fine tune the text, and Lev Chaban of Harvard's Widener Library was very patient in answering my many questions. Last but not least, my other close writer friends Gary Duehr, Nancy Mitchell, and Debbie Zildjian, were immensely helpful in providing me with critical feedback"* [10]).

А в уривку від 2003 року ще спостерігаємо численні випадки нерозуміння смислових складників першотвору. Так, перекладачка надає вкрай довільну інтерпретацію та не усвідомлює, що йдеться не про декілька ікон, а про одну цілісну картину Страшного суду (яка має назву *The Last Judgment*, а не *Judgment Day*), докладний аналіз якої здійснюється у сприйнятті малого Сашка раніше за текстом; і мовиться не про уявне, а про згадуване: *Отак міркуючи, поплакав я трохи, згадавши страшний суд, подививсь на ластовенят і, згорнувшись у бубличок, жалібно зітхнув* [11, с. 21]. – *Reasoning in this way, I wept a bit remembering the Last Judgement, then looked at the swallows and, curling myself up, heaved a doleful sigh* [4, с. 11]. – *Trembling, tucked into myself like a small bird, I imagined Judgment Day, the icons on the wall. I cried a little* [6]. У пізніше опублікованих уривках перекладачка наслідує адекватну відповідність; причому, доречно виправляючи *picture* на *painting*, вона зберігає (як у А. Біленка) неамериканське написання слова *judgment*: *Увійшовши до хати, я тихо підкрався до страшного суду...* [11, с. 17]. – *When I entered the room, I sneaked up to the picture of the Last Judgement...* [4, с. 9]. – *Entering the room, I quietly sneaked up to the painting of the Last Judgement...* [7].

Нерозуміння смислу оригіналу спостерігаємо в першому фрагменті й у таких прикладах: *І приємно обнімати лоша. Або прокинутись удосвіта і побачити в хаті теля, що найшлося вночі* [11, с. 21]. – *It was pleasant to hug a colt. Or to wake up at dawn and see in the room a calf that was born in the night* [4, с. 11]. – *How pleasant it is to hug a foal. Or at daybreak to see your calf wandering in all by itself, to know it found its way home in the dark* [6]; *Любив плескіт води весняної. І жаб'яче ніжно-журливе кумкання в болоті, як спадала вода весняна* [11, с. 22]. – *I liked the sound of water splashing in spring, and the frogs' gentle sorrowful croaking when the spring floods receded* [4, с. 12]. – *I loved the splash of spring water. At twilight, the cry-croak of frogs during a rainfall in a bog* [6]; *Якось тайна, і сум, і вічна неухильність закону почувалися завжди в цьому падінні плода (йдеться про падіння яблук з дерева)* [11, с. 22]. – *I liked to hear the apples drop into the grass in the orchard at dusk. There was something mysterious and sad about the inevitability of nature's law in that dropping of fruit* [4, с. 12]. – *I loved the thud of apples in the orchard at dusk... A certain mystery and sadness, the inevitability and law that out of what seemingly ends, come*

the pleasant things of this world [6]. Коли О. Довженко говорить, що любив грім з дощем і вітром за його подарунки в саду [11, с. 22], в перекладі Д. Орловської такі подарунки наносяться звідкись: *brought to the orchard* [6].

У подальшому наслідком виглядає пропущення, яке в обох перекладачів наближає ангелів до жаб: *Заграй, музика, заспівайте, ангели в небі, пташки в лісі, жабоньки понід берегами...* [11, с. 25]. – *Strike up a tune, musicians, sing, ye angels in heaven, ye frogs along the banks...* [4, с. 13]. – *Strike up a tune, musicians; sing, angels in heaven; frogs along the banks...* [8]. Болісно, що збереження часу, а не мета врятувати дітей, наголошується в обох у перекладі: *Як він промчав ті тридцять верстов, нещадно б'ючи коней, аби швидше нас врятувати...* [11, с. 26]. – *His mad dash along those thirty versts, mercilessly lashing the horses to save as much time as possible...* [4, с. 14]. – *he drove them some thirty versts whipping them unsparingly in order to save time...* [8]. І страшно, наскільки переклад може спотворити смисл через нерозуміння співвіднесеності речення *Правий був чи не правий поневолений старець, не нам його судити* [11, с. 27]. Йдеться про рівень слушності докорів на адресу збройних сил країни, які відступили й не завадили жорстокій розправі фашистів над усім населенням села за допомогу партизанам. Якщо в А. Біленка читаємо: *Whether the old man, enslaved then by the Nazi invaders, was right or wrong is not for us to judge* [4, с. 14], то неухвага до змісту слів автора першотвору та неусвідомлення історичної реалії підштовхують Д. Орловську до блюзнірства: *Rightly or wrongly, it is not for us to judge, but Father felt enslaved by the Nazi invaders* [8].

Неухважність щодо лексико-граматичного і стилістичного упорядкування англомовних речень у друготворі Д. Орловської спричиняє тавтологію. Зокрема: *Фактично, святим був на всю хату один я* [11, с. 17]. – *As a matter of fact, the only holy person in the whole household was myself* [4, с. 9]. – *The truth of the matter was that I was the only holy person in our household* [7] (чому б не сказати actually або in fact?); *Нагору я боявся піднімати очі. Там мене вже не було* [11, с. 17]. – *I was afraid to look at the top of the picture. I wasn't there any more* [4, с. 9]. – *I was afraid to look at the top of the picture, as I no longer existed in the top row* [7]; *...роботи і всякого неустройства тьма, а тут ще й фамільна приверженість до гострого слова* [11, с. 15]. – *...there was hard work and discomforts galore; besides, there was our family passion for the sharp word* [4, с. 8]. – *There was plenty of hard work and hardship and we shared an inclination toward the sharp word* [8].

Схильність перекладачки до граматичного спрощення призводить навіть до абсурдного викривлення смислу: *Одне, що в батька було некрасиве, – одяг* [11, с. 28]. – *The only unattractive thing about Father was his clothes* [4, с. 15]. – *One thing Father didn't have was good clothes* [8] (ніби все інше мав, жив у достатку). Такий же негативний наслідок спричиняється і зміною порядку слів: *Довідавшись на ярмарку в Борзні, що дома діти загивають з невідомої хвороби, батько ударив по конях* [11, с. 26]. – *When Father found out at the fair in Borzna that his children were dying of some unknown disease, he hurriedly hitched up the horses* [4, с. 14]. – *When Father first found out his sons were dying while at a fair in Borzna, he hurriedly hitched up his horses* [8]. Зміна порядку слів призводить до лексико-граматичної та стилістичної неузгодженості, як, зокрема, у прикладі, в якому О. Довженко та А. Біленко застосовують епіфоричний повтор синонімів у відносно паралельних структурах: *...і борода була в нього не біла, а руда, присмалена вознем, а волосся на голові стояло стовп і аж цвірчало в полум'ї* [11, с. 15]. – *...and his beard was not white at all, but red from the scorching fire, while his hair stood on end and sizzled in the flames* [4, с. 8]. – *...and unlike Grandfather, his beard was red from the scorching fire, not white; his hair stood straight up, crackling with flames* [7]. Сміслову неузгодженість спостерігаємо в наступному: *Whether he reaped or sowed...* [8]. Спочатку збирає урожай, а вже потім сієв. Звучить, як оригінальна антитеза до “що посієш, те й пожнеш”. В А. Біленка традиційна логіка: *...whether he sowed or reaped...* [4, с. 15]. В О. Довженка – *Косив [тра-ву] він чи сіяв...* [11, с. 28].

Доречним прийомом у наступному прикладі з перекладу Д. Орловської є парцеляція речення з граматично різноструктурними присудками, але очевидним недоліком – тавтологія фазових дієслів та нагромадження інфінітивів із частками: *...човен наче захитався піді мною і поплив з клуні в сад по траві поміж деревами й кущами повз погребню й любисток, проплив повз діда* [11, с. 24]. – *the boat started to rock under me and floated out of the barn into the orchard, through the grass between the trees and shrubs, past the cellar and lovage, past Grandpa* [4, с. 13]. – *I began to feel the boat start to rock under me. It floated out of the barn into the orchard, through the grass between the trees and shrubs, past the cellar and lovage, past Grandfather* [8]. Причому складається враження, що схильність перекладачки до парцеляції як прийому граматичного спрощення зумовлена небажанням чітко й логічно узгоджувати складові довгих речень; інакше спостерігаємо гібриди на кшталт таких: *As Mother predicted, the devil himself gripped* (передбачила і схопив одночасно?) *Grandfather for his sorcery as well as for reading the magic Psalter every Sunday during which* (під час читання? чи протягом неділі?) *he cursed her casting a spell* (він закликав її чи вона його?) *that made her sick for three years* (а після трьох років одужала?), *and for the fact* (факт!) *that when she secretly shredded the black book, scattering* (спосіб дії: рвала розкидаючи?) *its pages...* [7]. А. Біленко впорядковує це речення у стилі О. Довженка, не допускаючи зазначених смислових недоліків: *Grandpa (Mother*

swore that this was how it would be) was in the clutches of the Devil himself, because of his black magic and his reading of the magic Psalter every Sunday when he cast a spell on her which made her feel ill for the third year running, and because when she secretly tore the black book to shreds and scattered them... [4, с. 8]. (Оригінал: *Діда (мати божилася, що це правда) трмавав у руках сам диявол за те, що він чорнокнижник і що, читаючи по неділях волшебний псалтир, заклинав її, і тому вона третій рік все хворіє; що ту чорну книгу вона часто рвала нишком на шматки і розкидала...* [11, с. 15]).

Попередній приклад засвідчує, що Д. Орловська неуважна у виборі лексики (*predicted, fact*). Спостерігаємо й інші випадки, зокрема: *...я зразу помолодшав би* [11, с. 23]. – *I would immediately become younger* [4, с. 12]. – *I'd immediately grow younger* [8] (прямо оксюморон!); *щоб... не був матері* [11, с. 15]. – *for... beating up Mom* [4, с. 8]. – *for hitting Mother* [7]; *Буми матір?* [11, с. 26]. – *Beat up Mother?* [4, с. 14]. – *Hit Mother?* [8]; З нього можна було писати *лицарів, богів, апостолів, великих учених чи сіятелів* [11, с. 28]. – *You could use him as a model to draw knights, Gods, Apostles, great scientists and enlighteners* [4, с. 15]. – *Father could've modeled for drawings of knights, gods, apostles, great scientists, and enlightened beings* [8]. Важко уявити, щоб прадідусь говорив у такій стилістичній манері: *"We'll hammer our scythes. Then we'll go down to the Desna to a bayfield and cut bay. Afterwards, we'll catch fish and cook ourselves a meal"* [8]. Стиль О. Довженка явно змінено: *"Приклепаємо косу, та поїдемо на сінокіс на Десну, та накосимо сіна, та наловимо риби, та набаримо каші"* [11, с. 23]. Коли йдеться про смерть чотирьох братів малого Сашка, бачимо такі відповідники: *Луха прийшло в нашу хату біленьку* [11, с. 25]. – *...tragedy visited our white cottage* [4, с. 14]. – *...misfortune visited our white cottage* [8]; *...люди казали: "Ото господь забрав їх до свого ангельського хору"* [11, с. 25]. – *...people said that God had taken them away for his angels' choir* [4, с. 13]. – *...rumors spread that God took them for his own angelic choir* [8] (до чого тут плітки або чутки?).

В останньому прикладі знову помічаємо типову для Д. Орловської неузгодженість часових форм: *rumors spread that God took*. В А. Біленка така неузгодженість спостерігається у поодиноких випадках, і тоді вже перекладачка без сумніву наслідує її. Так, в обох друготворах ніби з потойбіччя лунають слова ще живого (під час написання кіноповісті) автора: *Одні тільки бажання творити добрі діла й zostались при мені на все життя* [11, с. 25]. – *To do good things was the only desire which stayed with me to the last days of my life* [4, с. 13]. – *To perform good deeds remained my only desire and it stayed with me for the rest of my life* [8]. Схильна до спрощень, у повне небуття відправляє перекладачка й озера та річки: *Таких більш нема й не буде ніколи ніде* [11, с. 24]. – *There never was and never will be anything like them anywhere* [4, с. 12]. – *There were none that compared with them* [8].

Коли в А. Біленка зустрічаються поодинокі структурні недоліки, то в Д. Орловської значні проблеми лексико-сміслового характеру: *Доглядали мене змалечку аж чотири няньки. Це були мої брати* [11, с. 25]. – *In my early childhood I was looked after by a total of four nurses. They were my four brothers* [4, с. 13]. – *In early childhood four nursemaids looked after me. They were my brothers* [8]. Слово *maid* стосується осіб лише жіночого роду. Не може бути, що носій англійської мови та професор філології не знає про це. Важко також уявити, як можна відриватися від землі (підстрибувати, злітати), стоячи на пальцях рук, а не ніг (побіжно підкреслюємо орфографічно-сміслову помилку): *І я примовкав тоді, потім тихенько, самими кінчиками пальців, одривавсь від землі...* [11, с. 24]. – *I'd calm down and feel myself floating into the air...* [4, с. 12]. – *I stopped crying. Quietly letting go of the earth with my fingertips...* [8].

Перекладачка вдається і до нелогічних змін у модальності: *я б сказав, що більш за все я любив слухати клепання коси* [11, с. 22-23]. – *I would say that most of all I liked to listen to the sounds of a scythe being hammered* [4, с. 12]. – *I'd have to say it was the sound of a scythe being hammered* [8]; [без сліз] *не витримували їхніх концертів* [11, с. 25]. – *...could not listen to them unmoved* [4, с. 13]. – *...couldn't bear to bear their concerts* [8]. Спостерігаємо також недоречну зміну смислових акцентів: *Високий, чистий дзвін коси передвіщав мені радість і втіху – косовицю* [11, с. 23]. – *The clear ring of the scythe betokened joy and delight to me – haymaking* [4, с. 12]. – *The high clear ringing reminded me of haymaking and aroused a sense of happiness and pleasure* [8] (і щастя чомусь виявляється менш важливим за втіху: *happiness* → *pleasure*). Розповідаючи про розпач та гнів на Бога з боку батька, який втратив чотирьох синів, О. Довженко говорить: *Явися він [Бог] тоді йому у всій своїй силі, напевно, батько кинувся б і прохромив його вилами або зарубав сокирою. Попа він вигнав зет' із двору і заявив, що сам буде ховать дітей своїх* [11, с. 27]. Для перекладачки піп важливіший за Бога. Що там Бог, коли батько навіть попа вигнав! *Had He appeared in all his glory, Father would probably have jumped Him, or driven a pitchfork through Him or struck Him with an ax. He even chased the priest out of the yard, declaring he'd bury his children himself* [8].

Непоследовна перекладачка й у відтворенні градації почуттів. Якщо у першому опублікованому фрагменті (2003 р.) Д. Орловська від *it is pleasant* відразу переходить до *I loved*, то у подальшому (з появою в Електронній бібліотеці перекладу А. Біленка?) у її друготворі з'являється *I liked*, навіть якщо в О. Довженка йдеться про *більш за все на світі: І ще приємно, і дуже любив я, коли дід розмовляв з конем і лошам, як з людьми. ...Але більше*

за все на світі любив я музику [11, с. 22]. – *And there was yet another pleasant thing I liked very much – Grandpa talking to the horse and the colt as if they were people. ...But above everything else in the world I liked music* [4, с. 12]. – *It's also pleasant – and this I loved most – when Grandfather talked with a horse or foal as if they were human* [6]. ...*More than anything else in the world I liked music* [8].

З огляду на щойно зазначений приклад, в А. Біленка також трапляється нелогічність. Якщо найвищий ступінь любові до чогось позначається дієсловом *like*, то важко зрозуміти умотивованість дієслова *love* у реченнях такого плану: *He was a literate man in a religious way and loved to intone the Psalter in a solemn voice* [4, с. 3]; *Grandpa loved a good talk* [4, с. 3]; *I loved kolyvo* [4, с. 7]; *Ovram's soul loved cream* [4, с. 8]; *He loved a good joke* [4, с. 14]. Напевно, йдеться про непослідовність через неувважність, оскільки в інших випадках найвищого ступеня уподобання бачимо: *“There's nothing in the world I love more than planting something in the ground and watching it grow”* [4, с. 2]; *Grandpa loved the sun above everything else in the world* [4, с. 4] і навіть *For some reason I loved carrots more than everything else* [4, с. 5]. Нелогічно також граматично зводити всіх у родині до осіб чоловічого роду: *Тут уже всі мали свої місця* [11, с. 15]. – *Here everyone had his place already set aside for him* [4, с. 8]. – *There, everyone had a special place set aside* [7].

В останньому прикладі перекладачка виявилася обачнішою за свого попередника, як і в таких лексичних відповідниках: *картина* → *picture* → *painting*; *Було як вилізуть всі четверо на тин, сядуть рядочком, як горобці, та як почнуть співать* [11, с. 25]. – *The four of them would climb the wattle fence, settle down in a row like sparrows and launch into song* [4, с. 13]. – *All four of them would climb on top of the wattle fence, perch next to one another like sparrows and start singing* [8].

Показовим є приклад включення логіки на основі не оригіналу, а перекладу: *...ніби віщуючи коротку свою мить* [11, с. 25]. – *...probably guessing they had not much time* [4, с. 13-14]. – *Perhaps... they sensed they didn't have much time* [8]. Типовими є випадки, коли логіка не з'являється або навіть втрачається. Так, якщо А. Біленко хоча б застосує чергування рядкової та прописної літер, Д. Орловська не розрізняє номінатом *чорт* і *диявол* (чому не *devil* і *Satan* або, що також можливо за стилістикою твору, *imp* і *the Devil?*), навіть коли в оригіналі ці міфостоти мають різне позначення й відмінний ступінь експресивного вираження: *Там горіли грішні душі і чорту* [11, с. 14], *Діда... тримав у руках сам диявол* [11, с. 15]. – *Sinful souls and devils burned there* [4, с. 7], *Grandpa... was in the clutches of the Devil himself* [4, с. 8]. – *Condemned souls and devils smoldered there* [7], *...the devil himself gripped Grandfather* [7]. Поза увагою обох перекладачів залишається іронія у слові комітет (чому не *committee?*): *Я подивився востаннє взору на святих, де сидів увесь їхній комітет...* [11, с. 18]. – *For the last time I looked up at the whole communion of Saints sitting together...* [4, с. 9]. – *I looked up at the full communion of Saints seated together for one last time* [7]. Причому спостерігаємо, що перестановкою слів перекладачка абсурдно змінює смислово співвіднесеність: замість *For the last time, I looked...* читаємо *Saints seated together for one last time*. Відповідники *об'явила* (оголосила) → *considered* та *переляк* → *faintheartedness* (малодушність, нерішучість) доповнюють загальну картину перекладу: *мати об'явила себе ворожкою і почала лікувати людей від зубів, пристриму й переляку* [11, с. 16]. – *Mother proclaimed herself a fortune-teller and started curing people from toothache, the evil eye and faintheartedness* [4, с. 8]. – *Mother considered herself a mystic. She began healing those who suffered from toothaches, the evil eye, or faintheartedness* [7].

Недбалість у друготворі Д. Орловської стосується й уже згадуваних орфографічних похибок (*It's pleasant when grandfather yawns* [6]; *go of the earth* [8]; *the Dneiper* [8]; *Had He appeared in all his glory, ...* [8]), артиклів та пунктуації (*Waves chased after waves on Desna calling forth thoughts from a distant warm land...* [8]; *our means were paltry, our hearts, passionate* [7]; *Father would begin hammering his scythe in the orchard which to me made the most enticing music* [8]). В анотаціях до її перекладів то мова зазначена як *the Ukrainian* без іменника *language*, то *Україна* – як *the Ukraine*: текст був *translated from the Ukrainian* [6]; *the Ukraine during the German invasion* [7; 8]. Щодо текстів, то мета здійснити переклад з української мови не узгоджується з тим, що Д. Орловська (на відміну від А. Біленка) надає перевагу транскодуванню з російської: *Alexander* замість *Oleksandr*, *Kiev* замість *Kyiv*.

Чи не кожен початківець у галузі художнього перекладу замислювався над тим, як сприйме його друготвір носій цільової мови та яку оцінку надав би іншомовний фахівець з перекладу й літератури. Причому одна справа, коли йдеться про студентський переклад, але зовсім інша, коли він прорекламований і опублікований як творіння визнаного літературознавця, викладача письменницької майстерності, поета/письменника, перекладача й літературного редактора. І проблема полягає не стільки у можливій відсутності досконалого володіння мовою оригіналу, скільки у неувазі (і неповазі) до мовностилістичних особливостей та смислових відношень (навіть якщо не враховувати ідейно-естетичного змісту) першотвору, а також у неосмисленому й неузгодженому використанні засобів рідної для перекладача цільової мови.

Ми не мали перед собою примірника перекладу Д. Орловської, який вийшов окремим друком [5]. Однак більшість англomовних читачів, напевно, також ознайомлюватимуться з кіноповістю О. Довженка “Зачарована Десна” за посередництва частин перекладу,

опублікованих в електронних виданнях. Припущення, ніби цілісне видання друготвору не містить виявлених недоліків чи більшості з них, ставило б під сумнів відредагованість попередньо опублікованих фрагментів та, відповідно, професіоналізм і сумлінність перекладачки. Окремі публікації засвідчили й відмінності у стилі Д. Орловської до та після розміщення перекладу А. Біленка в електронній мережі. На жаль, перевірка робочої гіпотези виявила, що поява хронологічно пізнішого друготвору може не стільки підкреслити цінність оригіналу, скільки спотворити його зміст на всіх рівнях. Наявність попереднього перекладу могла б посприяти, але не призводить до оптимізації перекладацьких рішень у використанні ресурсів цільової мови навіть її носієм-фахівцем.

Засвідчені у статті нюанси розглядаються в аспекті множинності перекладів лише одного художнього твору і не поширюються на сприймання інших текстів із творчого й перекладацького доробку. Однак у контексті проведеного аналізу наголошуємо на необхідній відповідальності перекладачів і редакторів щодо публікації художніх перекладів, оскільки друготвори у будь-якому випадку представляють автора оригіналу. І навіть видозміна ідіостилу не настільки небезпечна, як вилучення з тексту логіки й смислу, викривлення світобачення та перекручення змісту висловлювань автора першотвору. Порівняльний аналіз різних перекладів одного художнього твору залишається актуальною перспективою перекладознавчих досліджень.

Література

1. Зорівчак Р. П. Проза Тараса Шевченка в англomовних перекладах / Р. П. Зорівчак // Іноземна філологія : укр. наук. зб. — Вип. 112. — Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2001. — С. 232–244.
2. Новикова М. А. Прекрасен наш союз. Литература — переводчик — жизнь : лит.-критич. очерки / Марина Алексеевна Новикова. — К. : Рад. письм., 1986. — 224 с.
3. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / Олександр Володимирович Ребрій. — Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. — 376 с.
4. Dovzhenko O. The Enchanted Desna [Електронний ресурс] / Oleksandr Dovzhenko ; transl. by Anatole Bilenko. — [Kyiv : Dnipro, 1982] // The Electronic Library of Ukrainian literature. Electronic reprint by Maxim Tarnawsky, 2005. — Режим доступу : <http://www.utoronto.ca/elul/English/Dovzhenko/Enchanted-Desna.pdf>.
5. Dovzhenko A. The Enchanted Desna / Alexander Dovzhenko ; transl. by Dzvinia Orłowsky. — Marshfield, MA : House Between Water, 2006. — 61 p.
6. Dovzhenko A. Excerpt from The Enchanted Desna [Електронний ресурс] / Alexander Dovzhenko ; transl. by Dzvinia Orłowsky // AGNI Magazine. — Boston University. — 2003. — Режим доступу : <http://www.bu.edu/agni/essays/online/2003/dovzhenko.html>.
7. Dovzhenko A. Excerpt from The Enchanted Desna [Електронний ресурс] / Alexander Dovzhenko ; transl. by Dzvinia Orłowsky // The Drunken Boat. — Fall/Winter 2005. — Режим доступу : <http://www.thedrunkenboat.com/dovzhenko.html>.
8. Dovzhenko A. Excerpt from The Enchanted Desna [Електронний ресурс] / Alexander Dovzhenko ; transl. by Dzvinia Orłowsky // Wild River Review. — Vol. 1 (N. 1). — Stockton, New Jersey. — Winter 2006. — Режим доступу : http://www.wildriverreview.com/1/wnt2006-essays_desna.html.
9. Поліщук Н. Переклади з української мови англійською мовою з 1991 до 2012 дослідження фонду Next Page в рамках проекту Book Platform [Електронний ресурс] / Надія Поліщук. — Лютий. — 2013. — Режим доступу : http://www.bookplatform.org/images/activities/425/ukrainianenglish_translationsstudy_ukr12.doc.
10. An interview with Dzvinia Orłowsky by Solstice intern Carrie Margolis [Електронний ресурс]. — Fall 2010. — Режим доступу : <http://www.pmc.edu/dzvinia-orłowsky-interview>.
11. Довженко О. Зачарована Десна : [кіноповість] / Олександр Довженко. — К. : Молодь, 1976. — 62 с.

The article explores the translations of Oleksandr Dovzhenko's film story "The Enchanted Desna" by Anatole Bilenko (1982) and Dzvinia Orłowsky (2003–2006). The research challenges and refutes the hypothesis that a chronologically subsequent translation would highlight the importance of the original, optimize the effectiveness of translation techniques in using the target language, and attain a higher level of quality while avoiding some possible shortcomings of the previous version.

Key words: *original, interpretation, translation, multiplicity of translations.*